

DİJİTALLEŞME

6. Sınıf · Dijitalleşme ve Teknolojik Gelişmelerin Vatandaşlık Hak ve Sorumluluklarına Etkileri

ÖNEMLİ KAVRAMLAR

Dijitalleşme · Dijital vatandaşlık · Dijital vatandaş · e-Devlet · e-Nabız · e-Okul · EBA · CİMER · Kişisel veri · Veri gizliliği · Zorbalık · Siber zorbalık · Dijital mahremiyet · Teknoloji bağımlılığı · Etkin vatandaş

1. DİJİTALLEŞME VE VATANDAŞLIK HAKLARI

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte dijital ortamlar, hayatın vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir. Artık eğitim, sağlık, alışveriş, iletişim gibi alanlardaki birçok ihtiyaç dijital ortam aracılığıyla karşılanabilmektedir.

Bu durum, vatandaşlık haklarının dijital ortama taşınmasına ve bu hakların vatandaşlar tarafından daha bilinçli, hızlı ve etkin bir şekilde kullanılmasına olanak sağlamıştır.

ÇALIŞMA HAKKI

Dijitalleşme sayesinde çalışma hakkı **evden de** gerçekleşmeye başlamıştır.
Örnek: Günümüzde evden çalışma yaygınlaşmıştır.

SAĞLIK HAKKI

Vatandaşlar **hastaneye gitmeden** birçok sağlık hizmetinden yararlanabilmektedir.
Örnek: Randevu alma, laboratuvar sonuçlarını görüntüleme, aşı takibi yapma.

EĞİTİM HAKKI

Öğrenci bilgileri ve ders içerikleri **dijital platformlara** taşınmıştır.
Örnek: e-Okul ve EBA uygulamaları.

2. ETKİN VATANDAŞ MI, PASİF VATANDAŞ MI?

Kitaptaki etkinlikte etkin vatandaş, pasif vatandaş ve kararsız yazan üç kart hazırlanır. Okunan örnek olaylardaki vatandaşların davranışları değerlendirilir ve davranışı yansıttığı düşünülen kart arkadaşlara gösterilerek nedeni açıklanır.

ETKİNLİK · ÜÇ ÖRNEK OLAY

Aşağıdaki üç örnek olayı okuyup her vatandaşın davranışını değerlendiriniz:

Ayşe: Lokantada çalışanların eldiven kullanmadığını, et doğradıkları tahtayı temizlemeden sebzeleri de aynı tahtada doğradıklarını fark eder. Fakat "Lokantanın yemekleri çok lezzetli." diyerek sipariş verdiği yemeği yer.

Ahmet: Otobüs seferlerinin yetersiz olması sebebiyle evine istediği vakitte ulaşamamaktadır. Belediyeye konuyla ilgili dilekçe yazar.

Mustafa: Komşuları park yeri bulamadığı için araçlarını bisiklet yollarına park etmektedir. Bu durumu anlayışla karşılayıp "O zaman ben de daha sonra bisiklet sürerim." diyerek bisiklet sürmekten vazgeçer.

Neden? Hakkını ve sorumluluğunu bilen vatandaş, bir sorunla karşılaştığında harekete geçer. Dilekçe yazmak, ilgili kuruma başvurmak ya da şikâyet bildirmek bunun yollarındandır.

3. DİJİTAL VATANDAŞLIK NEDİR?

Günümüzde teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve genel ağıın kullanılması, vatandaşlık kavramının yanında dijital vatandaşlık kavramını da ortaya çıkarmıştır.

KAYNAK 1 · İKİ TANIM: Dijital vatandaşlık ile ilgili birçok tanım mevcuttur. Bir tanımda dijital vatandaşlık topluma çevrim içi katılma yeteneği olarak ifade edilmektedir. Diğer bir tanımda ise dijital vatandaşlık dijital ortamı; yerinde, güvenilir ve güçlendirilmiş teknolojiyi sürekli gelişen kurallarına uygun olarak kullanmaktır. (Çatlı ve Keskin, 2021, s. 208)

Buna göre dijital vatandaş; dijital ortamı yerinde, güvenilir ve kurallarına uygun olarak kullanan kişidir.

Dijital vatandaş = bilinçli + güvenli + saygılı

6.4.3 · Sayfa 1/5 **SOSYAL BİLGİLER DÜNYASI**

4. E-DEVLET KAPISI

e-Devlet; vatandaşlara devlet tarafından sunulan hizmetlerin elektronik ortamda sunulmasıdır. Vatandaşlar bu hizmetlere e-Devlet'in genel ağ adresinden ya da mobil uygulamasından ulaşabilir.

HABERDEN: "Her geçen gün içeriği ve kalitesi gelişen e-Devlet Kapısı'nda kullanıcı sayısı, yıl sonu hedefi olan 66 milyonu 1 Ağustos 2024 itibarıyla geride bıraktı. 1 Ocak-1 Ağustos 2024 arasında en çok kullanılan üç hizmet şu şekildedir: Sosyal Güvenlik Kurumu, Çalışma Hayatım Bütünlük Hizmeti, Gelir İdaresi Başkanlığı."

NASIL GİRİŞ YAPILIR?: e-Devlet'i kullanabilmek için e-Devlet şifresi gerekir. Bu şifre PTT'den alınabilir. Uygulama akıllı telefona indirilerek de kullanılabilir.

5. SAĞLIKTA DİJİTALLEŞME: E-NABİZ

e-Nabız; vatandaşların kişisel sağlık kayıtlarının yer aldığı dijital sağlık platformudur. Habere göre e-Nabız kullanıcısı 27,3 milyona ulaşmıştır.

e-Nabız aracılığıyla vatandaşlar 2015 ve sonrasındaki kayıtlarına erişebilmektedir:

- Laboratuvar tahlilleri
- Radyoloji görüntüleri
- Reçete bilgileri
- Teşhis bilgileri
- Rapor bilgileri
- Muayene bilgileri

KİMLER ERİŞEBİLİR?: e-Nabız, kişisel sağlık kayıtlarına hem kendilerinin hem de izin vermeleri durumunda hekiminin ya da yakınlarının erişebileceği bir platform olarak hizmet vermektedir.

6. EĞİTİMDE DİJİTALLEŞME: E-OKUL VE EBA

Eğitim hakkının kullanımını kolaylaştıran iki önemli dijital platform e-Okul ve EBA'dır.

E-OKUL

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından vatandaşları bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Tüm velilere

Ücretsiz

sunulur ve bir öğrencinin

okula kaydından mezuniyetine kadar

tüm süreçle ilişkin bilgileri içerir.

Mobil uygulamadan ulaşılabilir: e-karne, şube yazılı ortalamaları, not, nakil, devamsızlık, merkezi sınav, takdir ve teşekkür belgeleri, haftalık ders programı.

EBA

Öğrencilerin eğitim öğretim sürecinde faydalanacağı içeriklerin yer aldığı dijital eğitim platformudur.

Portal içeriği: Sesli kitaplar, PDF formatında kitaplar, ders sunumları, videolar, çalışma kitapları, etkileşimli kitaplar ve uygulamalar, bilgi görselleri, soru havuzları.

7. CİMER — CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ

CİMER, "Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi" ifadesinin kısaltmasıdır. Hükümet çalışmaları ve kamu yönetiminin eylem ve işlemleri hakkında vatandaşların görüş, öneri ve şikâyetlerini alarak oluşturulacak politikalara kaynak sağlamak için kurulmuştur.

CİMER; anayasal haklar arasında yer alan dilekçe ve bilgi edinme haklarının daha hızlı ve daha kolay kullanımını, buna dayalı olarak nitelikli bir hizmet sunumunu oluşturmayı hedeflemektedir. Vatandaşlar mobil iletişim araçları dâhil olmak üzere ülkenin her yerinden hızlı ve kolay bir şekilde başvuru yapabilir.

NEDEN T.C. KİMLİK NUMARASI İSTENİYOR?: cimer.gov.tr adresi üzerinden yapılan başvurularda ad-soyad, T.C. kimlik numarası, kimlik seri numarası ve cep telefonu doğrulaması yapılır. Böylece başvuru sahibinin kimlik ve iletişim bilgilerinin doğruluğu tespit edilir.

8. DİJİTAL HİZMETLER HANGİ HAKLARLA İLGİLİ?

UYGULAMA	ALAN	NELER YAPILABİLİR?
e-Devlet	Kamu hizmetleri	Devlet hizmetlerine elektronik ortamdan ulaşma; tapu bilgilerini kontrol etme, belge yükleme, randevu alma
e-Nabız	Sağlık hakkı	Laboratuvar tahlilleri, radyoloji görüntüleri, reçete, teşhis, rapor ve muayene bilgilerine erişim
e-Okul	Eğitim hakkı	e-karne, not, devamsızlık, nakil, merkezî sınav, takdir-teşekkür belgeleri, haftalık ders programı
EBA	Eğitim hakkı	Sesli ve PDF kitaplar, ders sunumları, videolar, etkileşimli uygulamalar, soru havuzları
CİMER	Dilekçe ve bilgi edinme hakkı	Görüş, öneri ve şikâyet bildirme; ülkenin her yerinden hızlı ve kolay başvuru

NE DEMEK?: Dijital uygulamalar yeni haklar oluşturmaz; var olan vatandaşlık haklarının daha kolay, hızlı ve etkin kullanılmasını sağlar.

9. ÖRNEK OLAYLAR • DİJİTALLEŞME İŞİMİZİ KOLAYLAŞTIRIYOR

ÖRNEK OLAY 1 • ELİF HANIM'IN TAPU İŞLEMİ

Elif Hanım bir kasabada çiftçilik yapmaktadır. Ailesinden kalan tarlanın bir kısmını satmak istemektedir. Tapu işlemleri için birkaç kez şehir merkezine gitmesi gerektiğini öğrenince bu durum gözünde büyümüştür; tarla işleriyle meşgul olduğu için vakit bulmakta zorlanmakta ve şehir merkezine gitmenin masraflarından çekinmektedir. Oğlu Emir ise okulda dijital vatandaşlık konularını öğrenmiştir.

Elif Hanım (önce): "Tapu için birkaç kez şehir merkezine gitmem gerekiyor; hem vaktim yok hem de masraflı."

Emir: "Anne, daha önce PTT'den aldığın e-Devlet şifresini kullanarak birçok tapu işlemini e-Devlet üzerinden kolayca yapabilirsin."

Sonuç: Emir, annesinin akıllı telefonuna e-Devlet uygulamasını indirmesine yardım etti ve uygulamayı nasıl kullanacağını gösterdi. Elif Hanım tarlanın bilgilerini kontrol etti, gerekli belgeleri yükledi ve satış işlemi için randevu aldı. Bir hafta içinde sadece bir kez tapu müdürlüğüne giderek tüm işlemleri tamamladı. Eskiden günler sürebilecek bu süreç, dijital araçlar sayesinde hızlı ve zahmetsiz şekilde çözüldü.

ÖRNEK OLAY 2 • AHMET BEY'İN MAHALLESİ

Ahmet Bey küçük bir mahallede esnafılık yapıyordu. Mahallesinde çöplerin düzenli toplanmaması, sokak lambalarının sık sık arızalanması gibi sorunlar vardı. Ahmet Bey ve komşuları bu durumdan rahatsızdı ancak eski yöntemlerle bu sorunları çözmek uzun zaman alıyordu.

Mustafa Öğretmen: "Belediyenin şikâyetleri hızlıca değerlendirdiği bir mobil uygulaması var."

Ahmet Bey uygulamayı telefonuna indirdi; çöp birikintilerinin ve arızalı sokak lambalarının fotoğraflarını çekip uygulamayı kullanarak belediyeye gönderdi.

Sonuç: Beklenenden hızlı bir şekilde ekipler mahalleye geldi ve sorunları çözdü. Mahalledeki diğer sakinler de uygulamayı öğrenip kullanmaya başladı.

10. KİŞİSEL VERİ GÜVENLİĞİ VE GİZLİLİĞİ

Hızlı bir şekilde gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, insanların hayatlarını kolaylaştırırken beraberinde birtakım yeni ve farklı sorunları da getirmektedir.

Genel ağıda kişisel veriler işlenirken kişisel veri güvenliğine ve gizliliğine ilişkin çeşitli olumsuzluklar ortaya çıkabilir. Bu olumsuzlukların başında veri gizliliğinin sağlanamaması gelir.

NASIL BİR TEHLİKE?: Yetkisi olmayan kişiler, kişisel verilerimize erişebilir. Bu kişiler verilerin gizliliğini ifşa edip verileri hukuka aykırı olarak açıklayabilir ya da paylaşırlar.

11. SİBER ZORBALIK

Zorbalık; kişinin kendisinden daha güçsüz birine uyguladığı kasti ve saldırganca davranıştır. Siber zorbalık ise sanal ortamda modern iletişim araçları yolu ile insanlara hakaret edilmesi, insanların aşağılanması, sosyal ortamlardan dışlanması, tehdit ya da rahatsız edilmesidir.

Dijital cihazlarda gerçekleşen siber zorbalık; bireylerin dâhil olup paylaşım yapabildikleri e-posta, genel ağ siteleri, sosyal medya, çevrim içi forumlar ve oyunlar gibi birçok ortamda oluşabilmektedir.

DIKKAT: Genel ağda yaşanan her olumsuz durum siber zorbalık olarak düşünülmemelidir. Bir olayın siber zorbalık olarak kabul edilebilmesi için bazı ölçütlerin görülmesi gerekmektedir.

- Zorbalık yapan kişinin, mağdura karşı düşmanca hisler taşıması
- Davranışının dijital araçlar vasıtasıyla gerçekleşmiş olması
- Zorbalık davranışında bulunan kişinin mağdura kıyasla teknoloji konularında daha iyi olması
- Davranışın çeşitli zaman aralıklarıyla tekrarlanır bir nitelikte olması
- Zorbalık davranışında bulunan kişinin çeşitli şekillerde kimliğini gizleyebilmesi

SİBER ZORBALIĞA MARUZ KALIRSAN: Yapman gereken ilk iş, ebeveyninden ya da güvendiğin başka bir yetışkinden bu konuda yardım almaktır. Zorbalık yapan kişiyi engelleyebilirsin. Siber zorbalığa maruz kaldığın uygulamayı silebilirsin. Kendini toparlamak için bir süre çevrim dışı kalabilirsin.

12. DİJİTAL MAHREMİYET

Dijital mahremiyet; kişisel bilgilerimizi başkalarından korumamız ve neyi, kiminle, ne kadar paylaşacağımıza kendimizin karar vermesi demektir.

RÖPORTAJ · YUSUF ETHEM VE TAYLAN ÖĞRETMEN

Yusuf Ethem, sosyal bilgiler öğretmeninin verdiği performans görevi için dijital ortamda mahremiyet ve teknoloji bağımlılığı konularında, bu alanda çalışmalar yapan Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Öğretmeni Taylan Bey ile röportaj yapar.

Yusuf Ethem: "Sosyal medyada kişisel bilgilerimizi, fotoğraflarımızı ve belgelerimizi paylaşırken neden dikkatli olmalıyız?"

Taylan Öğretmen: "Çünkü gereğinden fazla bilgi paylaşmak bizi riskli durumlara sokabilir. Gerekli durumlarda profil bilgilerimiz, fotoğraflarımız ve videolarımız yalnızca güvendiğimiz kişilerle paylaşılmalıdır."

"Eğer bu bilgiler herkese açık olursa kötü niyetli kişiler bu bilgileri kendi çıkarları için kullanabilir."

Sonuç: Taylan Öğretmen sosyal medya hesaplarında paylaşımlarını sınırlı tutarak kendini kötü niyetli kişilerden korumaktadır.

DİJİTAL ARAÇLARI BİLİNÇLİ VE GÜVENLİ KULLANMAK İÇİN: Tanımadığımız kişilerden gelen e-postaları açmamalıyız. Sosyal medyada ya da genel ağda karşımıza çıkan her bağlantıya tıklamamalıyız. Güvenli olup olmadığından emin olmadığımız yanıltıcı linkleri tıklamadan silmeliyiz.

13. TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI

Teknoloji bağımlılığı; telefon, tablet, bilgisayar, video oyunları gibi cihazların aşırı kullanımıyla ortaya çıkan bir durumdur.

AŞIRI KULLANILAN CİHAZLAR

- Telefon
- Tablet
- Bilgisayar
- Video oyunları
- Mobil cihazlar

BAĞIMLILIKTAN KURTULMAK İÇİN

- Teknolojik cihazların kullanımını **belirli saatlerle sınırlandırmak**
- Kitap okumaya daha çok zaman ayırmak
- Yürüyüş gibi aktiviteler yapmak
- Arkadaşlarla buluşup oyunlar oynamak
- Ailemizle daha çok zaman geçirmek

DÜŞÜN: Sağlıklı yaşam ile teknoloji bağımlılığı arasında nasıl bir ilişki vardır? Cihaz kullanımını sınırlandırmak, hem bedenimiz hem de arkadaşlık ve aile ilişkilerimiz için zaman kazandırır.

14. OLUMLU VE OLUMSUZ ETKİLER BİR ARADA

OLUMLU ETKİLER ✓	OLUMSUZ ETKİLER ✗
Vatandaşlık hakları dijital ortama taşınır; daha bilinçli, hızlı ve etkin kullanılır.	Kişisel veri güvenliği ve gizliliği sağlanamayabilir.
Çalışma hakkı evden de kullanılabilir; evden çalışma yaygınlaşır.	Yetkisi olmayan kişiler verilere erişip hukuka aykırı olarak paylaşabilir.
Sağlık hizmetlerine hastaneye gitmeden ulaşılır: randevu, tahlil, aşı takibi.	Sanal ortamda siber zorbalık yaşanabilir.
Eğitim içeriklerine ve öğrenci bilgilerine EBA ve e-Okul ile kolayca ulaşılır.	Fazla paylaşılan bilgiler kötü niyetli kişilerin eline geçebilir.
Dilekçe ve bilgi edinme hakkı CİMER ile hızlı ve kolay kullanılır.	Cihazların aşırı kullanımı teknoloji bağımlılığına yol açabilir.
Günler sürebilecek işlemler kısa sürede tamamlanır; zaman ve masraftan tasarruf edilir.	Tanınmayan e-postalar ve yanıltıcı bağlantılar risk oluşturur.

ETKİNLİK - DİJİTAL HAYAT: Sınıfta iki grup hâlinde münazara yapılır. Birinci grup vatandaşlık haklarının kullanımında dijitalleşmenin ve teknolojik gelişmelerin olumlu yönlerini, ikinci grup ise olumsuz yönlerini savunur. Amaç, sunulan bilgileri güncellik ve bilimsellik açısından değerlendirmektir.

15. HIZLI TEKRAR

- Dijital vatandaş: Dijital ortamı yerinde, güvenilir ve kurallarına uygun kullanan kişi.
- e-Devlet: Devlet hizmetlerinin elektronik ortamda sunulması.
- e-Nabız: Kişisel sağlık kayıtlarının yer aldığı dijital sağlık platformu.
- e-Okul: Not, devamsızlık ve yazılı ortalamalarının kaydedildiği, velinin bilgilendirildiği eğitim platformu.
- EBA: Dijital kitap, soru havuzu, video gibi içeriklerin yer aldığı dijital eğitim platformu.
- CİMER: Dilekçe ve bilgi edinme haklarını hızlandıran kamuoyu iletişim platformu.
- Zorbalık: Daha güçsüz birine uygulanan kasti ve saldırganca davranış.
- Siber zorbalık: Sanal ortamda hakaret, aşağılama, dışlama, tehdit ya da rahatsız etme.
- Dijital mahremiyet: Neyi, kiminle, ne kadar paylaşacağına kendin karar vermen.
- Teknoloji bağımlılığı: Telefon, tablet, bilgisayar ve oyunların aşırı kullanımı.

“Dijital mahremiyet; neyi, kiminle, ne kadar paylaşacağımıza kendimizin karar vermesi demektir.”

– Taylan Öğretmen · Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Öğretmeni ile yapılan röportajdan

Dijital vatandaş = bilinçli + güvenli + saygılı

6.4.3 · Sayfa 5/5 **SYAL BİLGİLER DÜNYASI**